

ქეთევან მესხიშვილი

პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას

(თეორია და სასამართლო პრაქტიკა)

შესავალი

1. ნორმის ისტორიული ანალიზი
2. ნორმის განახლებული რედაქციის ბუნდოვანება და კვლევის აქტუალობა
3. ნორმის მიზანი და რეგულირების საგანი
4. ნორმის სუბიექტები
5. ნორმის მოქმედების ფარგლები
 - ა. ვადაგადაცილების პროცენტი ისეთი სახის ფულადი ვალდებულებისათვის, რომელსაც კრედიტორის სასარგებლოდ სარგებელი არ ერიცხება
 - ბ. ვადაგადაცილების პროცენტი ისეთი სახის ფულადი ვალდებულებისათვის, რომელსაც კრედიტორის სასარგებლოდ სარგებელი ერიცხება
 - ბ.ა. პროცენტის (სარგებლის) არსი ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში
 - ბ.ბ. პროცენტის არსი ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვის შემდეგ
6. სასამართლო პრაქტიკა
7. ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის დაკისრების პერიოდი
8. შეუსაბამოდ მაღალი სარგებლის შემცირება
9. პროცენტი, ვადაგადაცილების პროცენტი და პირგასამტეხლო - შედარებითსამართლებრივი ანალიზი
10. პროცენტიდან პროცენტის გადახდის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესაძლებლობა დასკვნა

შესავალი

სამოქალაქო სამართალურთიერთობებში მხარეები საკუთარ უფლება-მოვალეობებს თავისუფალი კონტრაქტების ფარგლებში ახორციელებენ, რა დროსაც ისინი თავისუფლად განსაზღვრავენ თავიანთი უფლება-მოვალეობების შინაარსს, მათი გამოყენების წინაპირობებს, უფლება-მოვალეობათა დარღვევის შემთხვევაში სამართლებრივ შედეგებს და ა. შ. თუმცა, ისეთ ვითარებაში, როდესაც მხარეები სამართალურთიერთობის ინდივიდუალურ პირობებზე არ თანხმდებიან, მათ შორის, უფლება-მოვალეობათა რეგულირება კანონით გათვალისწინებული წესით ხორციელდება. ასეთ შემთხვევაში კი, სამოქალაქო ურთიერთობიდან წარმოშობილი სამართლებრივი შედეგების პროგნოზირების თვალსაზრისით, ნორმის შინაარსის ნათელ და მკაფიო ხასიათს უაღრესად დიდი

მნიშვნელოა ენიჭება. ქვეყანაში მოქმედი კანონი მისი გამოყენებით განპირობებული სამართლებრივი შედეგების პროგნოზირების გარანტიაა. ქვეყანაში მოქმედი მართლწესრიგის პირობებში სამართალურთიერთობის მონაწილემ, სასამართლო სამართალწარმოების გზით, კანონით წინასწარ განჭვრეტადი სამართლებრივი შედეგი უნდა მიიღოს. დაწერილი სამართლის ქვეყნის (კონტინენტური ევროპის) სამართლებრივ წესრიგს სწორედ აღნიშნული უპირატესობა აქვს. მითითებულ წესრიგს ნორმის ბუნდოვანება არღვევს, რადგან ბუნდოვანი ნორმა მისი არაერთგვაროვანი განმარტების წინაპირობაა, შესაბამისად, სამოქალაქო სამართალურთიერთობის მხარისათვის, რომელიც ბუნდოვანი ნორმით განსაზღვრულ წესრიგს არღვევს, კანონით გათვალისწინებული რისკები არაპროგნოზირებადია, ვინაიდან მისთვის უცნობია ის მართლწესრიგი, რომელსაც ნორმა ადგენს. ასეთ ვითარებაში, ნორმის სწორად განმარტების საქმეში განსაკუთრებული როლი სამართლის ნორმათა სწორ იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელ ორგანოს - სასამართლოს ენიჭება. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლი სწორედ იმ ნორმათაგანია, რომლის განმარტება სამართლის თეორიასა და სასამართლო პრაქტიკაში არსებულ ბევრ შეკითხვას გასცემს პასუხს და ბევრ სამართლებრივ პრობლემას აღმოფხვრის. მითითებული ნორმის სწორი განმარტების საჭიროება კი განსაკუთრებით აქტუალურია იმ განსხვავებული სამართლებრივი შედეგების გათვალისწინებით, რაც ნორმის არაერთგვაროვან განმარტებას უკავშირდება.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლი სამოქალაქო სამართალურთიერთობის ერთ-ერთ საკვანძო ნორმათაგანია. ნორმის აქტუალობას მისი შინაარსი განაპირობებს. ნორმის დანიშნულება ფულად ვალდებულებების რღვევის სამართლებრივ შედეგებს უკავშირდება. სასამართლო საქმეთა უდიდესი ნაწილი კი სწორედ ფულადი ვალდებულებიდან გამომდინარე დაეხმება. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ მითითებული მუხლი აწესრიგებს არამხოლოდ სასესხო და საკრედიტო ურთიერთობებიდან წარმოშობილ ფულად ვალდებულებას, არამედ ნებისმიერი სამართალურთიერთობიდან წარმოშობილ (ნასყიდობა, ნარდობა, მომსახურება და ა. შ.) ფულად ვალდებულებას¹.

1. ნორმის ისტორიული ანალიზი

403-ე მუხლი სამოქალაქო კოდექსის იმ მუხლთაგანია, რომელმაც ისტორიული სახეცვლილება განიცადა. 2007 წლის 29 ივნისამდე რედაქციით, მოვალე, რომელიც ფულადი თანხის გადახდის ვადას გადააცილებდა, ვალდებული იყო გადაცილებული დროისათვის კანონით განსაზღვრული პროცენტი გადაეხადა. კრედიტორს კანონით განსაზღვრულ პროცენტზე მეტის მოთხოვნის უფლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ჰქონდა, თუ საამისო სხვა

¹ Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.6

საფუძველი არსებობდა. მუხლის ამავე რედაქციით მოვალისათვის პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება დაუშვებელი იყო².

აღნიშნულ ნორმასთან მიმართებით სასამართლო პრაქტიკა ასეთისე ერთგვაროვანი იყო. სასამართლოს განმარტებით, კანონით გათვალისწინებულ პროცენტში ბანკთაშორის საკრედიტო აუქციონზე დადგენილი საპროცენტო განაკვეთი იგულისხმებოდა. ამასთან, ვინაიდან ბანკთაშორის აუქციონზე პროცენტის ოდენობა ფიქსირებული არ იყო და დროთა განმავლობაში იცვლებოდა, ამიტომ პროცენტის დადგენაც ვადაგადაცილების პერიოდისათვის არსებული საპროცენტო განაკვეთის შესაბამისად ხდებოდა³. საპროცენტო განაკვეთი, როგორც წესი 2%-დან 3%-მდე მერყეობდა. ამასთან, ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის დადგენა არამხოლოდ მაშინ ხდებოდა, როდესაც ფულადი ვალდებულება სარგებლიანი იყო, არამედ მაშინაც, როდესაც, ფულადი ვალდებულებისათვის სარგებელი განსაზღვრული არ იყო. შესაბამისად, კანონით გათვალისწინებული პროცენტის დაკისრების წინაპირობას მხოლოდდამხოლოდ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილება წარმოადგენდა. ამასთან, კანონით გათვალისწინებული პროცენტის დაკისრებისათვის ზიანის მტკიცება საჭირო არ იყო. ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილება იმთავითვე ზიანის არსებობას გულისხმობდა, შესაბამისად, კანონით გათვალისწინებული პროცენტის დაკისრება ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობით განპირობებულ იმ „მინიმალური ზიანის“ ანაზღაურებას უზრუნველყოფდა, რომელსაც მტკიცება არ სჭირდებოდა. პროცენტის ოდენობას კი სადავო პერიოდისათვის ბანკთაშორისი აუქციონი განსაზღვრავდა⁴. ამდენად, სამოქალაქო კოდექსი ციფრობრივად არ ადგენდა პროცენტის ზღვრულ ოდენობას⁵, თუმცა, აღნიშნული ოდენობა თეორიასა და სასამართლო პრაქტიკაში განმარტებული იყო როგორც ბანკთაშორისი საკრედიტო აუქციონზე დადგენილი განაკვეთის ზღვრული ოდენობა⁶ და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მხარეს უნდა ემტკიცებინა, თუ რა წარმოადგენდა სადავო პერიოდში ბანკთაშორის საკრედიტო აუქციონზე სესხისათვის დადგენილი საპროცენტო განაკვეთის ზღვრულ ოდენობას⁷. ამასთან, კრედიტორს კანონით გათვალისწინებული პროცენტის მოთხოვნის უფლება გააჩნდა არამარტო სარჩელზე მიღებულ

² <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?impose=translateEn&publication=23>

³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2002 წლის 15 მარტის 3კ/1224-01 გადაწყვეტილება

⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის №ას-1336-1176-2011 განჩინება

⁵ კანტურია, ზოიძე, ნინიძე, შენგელია, ხეცურიანი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 5, 2001, გვ.427-431

⁶ ლაზარაშვილი, ლობჯანიძე, ლილუაშვილი, ზარნაძე, სასამართლო პრაქტიკის მიმოხილვა, 2003, გვ.34-47

⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 14 ივნისის №ას-6-345-09 განჩინება

გადაწყვეტილების გამოტანამდე ვადის მოცულობით, არამედ სარჩელზე მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულებამდეც⁸.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის პირველი ნაწილის 2007 წლის 29 ივნისამდე მოქმედი რედაქცია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლის შინაარსს იმეორებდა, იმ განსხვავებით, რომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი კანონით გათვალისწინებული პროცენტის გამოთვლის წესს თავად ადგენდა, კერძოდ, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისას ფულად ვალდებულებას პროცენტი ერიცხებოდა, ხოლო ვადის გადაცილების პროცენტს საბაზისო განაკვეთს დამატებული წლიური ხუთი პროცენტი შეადგენდა. საბაზისო განაკვეთს კი ამავე კოდექსის 247-ე მუხლი განმარტავდა, რომლის შესაბამისადაც, საბაზისო საპროცენტო განაკვეთი 3,62 პროცენტი იყო. შესაბამისად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლით დადგენილი პროცენტი, წლიურად, 8,62 პროცენტს შეადგენდა. მითითებული პროცენტი საბაზისო განაკვეთის ცვლილების შესაბამისად მერყეობდა⁹.

ამავდროულად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლი, ისევე როგორც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის ცვლილებამდე არსებული რედაქცია, საამისო სხვა საფუძვლის არსებობის პირობებში, ვადაგადაცილებისათვის კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მაღალი პროცენტის დაკისრების შესაძლებლობას იძლეოდა. „საამისო სხვა საფუძველში“ პირველ რიგში, მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული პროცენტი იგულისხმებოდა¹⁰.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 288-ე მუხლი, განსხვავებით საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლისაგან, დღესაც იგივე რედაქციით მოქმედებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებისათვის კანონით გათვალისწინებულ პროცენტს ადგენს, თუ კრედიტორს რაიმე სხვა საფუძვლიდან გამომდინარე უფრო მეტის მოთხოვნა არ შეუძლია. კონცეპტუალურად იგივე ინსტიტუტს ინარჩუნებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსიც, ანუ 403-ე მუხლში 2007 წლის 29 ივნისს განხორციელებული ცვლილების¹¹ შემდეგ პროცენტის დარიცხვა კვლავ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებისათვის ხდება, თუმცა, მოვალეს ნაცვლად კანონით გათვალისწინებული პროცენტისა, მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული პროცენტი ეკისრება.

2. ნორმის განახლებული რედაქციის ბუნდოვანება და კვლევის აქტუალობა

⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2004 წლის 15 თებერვლის Nსს-726-1365-03 გადაწყვეტილება

⁹ კროპპოლერი, სასწავლო კომენტარი, &288, &247

¹⁰ Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.11

¹¹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21904#>

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, მოვალე, რომელიც ფულადი თანხის გადახდის ვადას გადააცილებს, ვალდებულია, გადააცილებული დროისათვის გადაიხადოს მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული პროცენტი, თუ კრედიტორს, სხვა საფუძვლიდან გამომდინარე, უფრო მეტის მოთხოვნა არ შეუძლია¹².

ნორმის შინაარსის არაერთგვაროვან განმარტებას იწვევს საკითხი მასზედ, თუ რას უკავშირდება მხარეთა შეთანხმება. შეიძლება თუ არა ვადაგადაცილების პროცენტად ხელშეკრულების ვადაში შეთანხმებული პროცენტი მივიჩნიოთ? თუ მითითებული პროცენტი, როგორც სარგებელი მხოლოდ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში მოქმედებს, ხელშეკრულების ვადის ამოწურვის შემდეგ მოვალეს ფულადი კაპიტალი სარგებლობაში პროცენტის გარეშე რჩება? აღნიშნულ ბუნდოვანებას ნორმაში არსებული სიტყვათწყობა წარმოშობს. შესაბამისად, გაუგებრობას იწვევს მხარეთა შეთანხმება უშუალოდ ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის დაწესებას ეხება, თუ მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებულ პროცენტში ის სარგებელი იგულისხმება, რომელსაც მხარეები თანხით სარგებლობისათვის აწესებენ. ნიშანდობლივია, რომ მითითებული საკითხის კვლევა მხოლოდ თეორიული დილემის გადაჭრას არ ემსახურება. 403-ე მუხლის არაერთგვაროვანი განმარტება განსაკუთრებით ნათლად სასამართლო გადაწყვეტილებებში ვლინდება.

3. ნორმის მიზანი და რეგულირების საგანი

403-ე მუხლის გამოყენების წინაპირობებია - ფულადი ვალდებულების არსებობა, ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილება და მხარეთა შეთანხმება პროცენტის თაობაზე. შესაბამისად, 403-ე მუხლის რეგულირების რეჟიმში ექცევა ის სამართლებრივი შედეგები, რაც მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებას სდევს თან. ამასთან, ნიშანდობლივია აღინიშნოს, რომ ფულად ვალდებულებაში ნებისმიერი სამოქალაქო სამართალურთიერთობიდან წარმოშობილი ფულადი ვალდებულება (ნასყიდობა, ნარდობა, მომსახურება და. ა. შ.) იგულისხმება. შესაბამისად, მისი მოქმედების არეალი მხოლოდ სასესხო და საკრედიტო ურთიერთობებიდან წარმოქმნილი ფულადი ვალდებულებებით არ შემოიფარგლება¹³. ნორმის მიზანი კრედიტორისათვის ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებით მიყენებული მინიმალური ზიანის ანაზღაურებაა¹⁴. ამასთან, მითითებული მინიმალური ზიანი პრეზუმირებულია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ვადაგადაცილება ზიანის დადგომის ვარაუდისათვის საკმარისი წინაპირობაა. ვადაგადაცილებით დამდგარი მინიმალური ზიანი მტკიცებას არ ექვემდებარება. იგი ანაზღაურდება, მიუხედავად იმისა, ფულადი ვალდებულების შესრულების

¹² საქართველოს 2007 წლის 29 ივნისის კანონი №5127 - სსმ I, №27, 17.07.2007წ.

¹³ BGH NJW 53, 337 nach Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.6

¹⁴ Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.4

ვადაგადაცილებამ კრედიტორს ზიანი მიაყენა, თუ არა¹⁵. თუ ფაქტობრივად დამდგარი ზიანი პრეზუმირებულზე მაღალია, **სხვაობა ანაზღაურდება**. თუმცა, მითითებული სხვაობა ის ზიანია, რომელსაც **მტკიცება სჭირდება**¹⁶.

4. ნორმის სუბიექტები

403-ე მუხლის სუბიექტები არიან სხვადასხვა სამართალურთიერთობიდან წარმოშობილი ფულადი ვალდებულების მოვალე და კრედიტორი. მოვალეც და კრედიტორიც, თავის მხრივ, შეიძლება იყვნენ ფიზიკური და იურიდიული პირები, მათ შორის საკრედიტო დაწესებულებები.

ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, 403-ე მუხლის გამოყენების მიზნებისათვის, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს აღნიშნული მუხლის სუბიექტთა იდენტიფიცირებას, ვინაიდან სასამართლო პრაქტიკა განსხვავებულად არეგულირებს ვადაგადაცილებისათვის საპროცენტო განაკვეთის დაკისრების საკითხს კრედიტორ - საკრედიტო დაწესებულებებთან მიმართებით¹⁷, განსხვავებით კრედიტორი ფიზიკური პირებისაგან¹⁸, რაც, რაღა თქმა უნდა, საკრედიტო ურთიერთობის სპეციფიკიტაც არის განპირობებული და არა მარტოდენ 403-ე მუხლის ინტერპრეტაციით, რომ არაფერი ითქვას ფიზიკურ პირებს შორის სესხისათვის დაწესებულ შეუსაბამოდ მაღალ, კაბალურ საპროცენტო განაკვეთებზე და ამ გზით კეთილსინდისიერების სტანდარტის დარღვევასა და უფლების ბოროტად გამოყენებაზე.

5. ნორმის მოქმედების ფარგლები

ა. ვადაგადაცილების პროცენტი ისეთი სახის ფულადი ვალდებულებისათვის, რომელსაც კრედიტორის სასარგებლოდ სარგებელი არ ერიცხება

403-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტის დეფინიცია კითხვის ნიშნებს არ იწვევს ისეთი ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილების პირობებში, როდესაც ფულადი ვალდებულება სარგებლიანი არ არის. ასეთ ვითარებაში, ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილების პროცენტი მოვალეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაეკისრება, თუ მხარეები ამგვარი პროცენტის გადახდაზე შეთანხმებულნი იყვნენ. მაგალითისათვის, თუ მყიდველს თანხა საქონლის მიღებიდან 10 დღეში უნდა გადაეხადა, ხოლო მყიდველმა ფულადი ვალდებულება წელიწადსა და 10 დღეში შეასრულა, მყიდველს ფულადი ვალდებულების შესრულების ერთწლიანი ვადაგადაცილებისათვის 403-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტი მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაეკისრება, თუ მხარეები ვადაგადაცილების პროცენტზე შეთანხმებულნი იყვნენ. თუ მხარეები ვადაგადაცილების

¹⁵ BGH NJW 11, 3648, BAG DB 01, 2196 nach Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.4

¹⁶ Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.12

¹⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 7 თებერვლის №ას-1385-1307-2012 გადაწყვეტილება

¹⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 22 ოქტომბრის №ას-1701-1685-2011 გადაწყვეტილება

პროცენტზე შეთანხმებულნი არ იყვნენ, გამყიდველს ვადაგადაცილების პროცენტის მოთხოვნის უფლება არ აქვს (403). ასეთ შემთხვევაში, გამყიდველს მყიდველისაგან ფულადი ვალდებულების არამართლზომიერი დაყოვნებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლება აქვს, კერძოდ კი, გამყიდველს შეუძლია, ყოველგვარი წინასწარი შეთანხმებისა და, ამავედროულად, მტკიცების გარეშე, მიუღებელი შემოსავლის სახით, საანაზრე პროცენტი მოითხოვოს (411). დამკვიდრებული სასამართლო პრაქტიკის შესაბამისად, ფული იმდენად ბრუნვაუნარიანი ობიექტია, რომ მისი არამართლზომიერი დაყოვნება, იმთავითვე საანაზრე მოგების დაკარგვას უთანაბრდება და ამავე ოდენობით მიუღებელი შემოსავლის მოთხოვნის უფლებას წარმოშობს (411), თანაც ისე, რომ მითითებულ ზიანს მტკიცება არ სჭირდება¹⁹, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ კრედიტორი ზიანის სახით, მიუღებელ შემოსავალს ითხოვს, თუმცა, არა საანაზრე პროცენტის, არამედ იმ მოგების სახით, რომელსაც იგი, დაყოვნებული თანხის ბრუნვის შედეგად მიიღებდა, აღნიშნული მოთხოვნა, მტკიცებას საჭიროებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებასა და მოვალის მიერ შემოსავლის დაკარგვას შორის მიზეზობრივი კავშირი უნდა დგინდებოდეს²⁰. გარდა ამისა, ისიც აღსანიშნავია, რომ ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის შეთანხმება, იმ „პრეზუმირებულ მინიმალურ ზიანზე“ შეთანხმებას უთანაბრდება, რომელიც კრედიტორს ფულადი ვალდებულების დროული შეუსრულებლობით ადგება. ამასთან, ვადაგადაცილების პროცენტი ზიანის ანაზღაურებას არ გამორიცხავს, თუ ვადაგადაცილების შედეგად რეალურად დამდგარი ზიანი „პრეზუმირებულ მინიმალურ ზიანს“ აღემატება²¹. თუმცა, მითითებული ზიანი მტკიცებადი კატეგორიაა და მასზე პრეზუმირების სტანდარტი არ ვრცელდება.

ბ. ვადაგადაცილების პროცენტი ისეთი სახის ფულადი ვალდებულებისათვის, რომელსაც კრედიტორის სასარგებლოდ სარგებელი ერიცხება

403-ე მუხლის მოქმედების რეჟიმში ექცევა მოვალის მიერ ვადის გადაცილების სამართლებრივი შედეგების მოწესრიგება პროცენტის დაკისრების კონტექსტში არა ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში, არამედ ხელშეკრულების ვადის ამოწურვის შემდეგ. ხელშეკრულების ვადის ამოწურვას უთანაბრდება ასევე ხელშეკრულების ვადაზე ადრე შეწყვეტა.

ბ.ა. პროცენტის (სარგებლის) არსი ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში

625-ე მუხლის მიხედვით, სესხისათვის მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს პროცენტი. პროცენტი ის მოგებაა, რასაც გამსესხებელი თანხის სხვა პირისათვის

¹⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2014 წლის 24 იანვრის №ას-828-786-2013 განჩინება

²⁰ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2014 წლის 24 ოქტომბრის №ას-848-806-2013 განჩინება

²¹ Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch*, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.12

დროებით სარგებლობაში გადაცემით იღებს. სხვაგვარად თუ ვიტყვით, პროცენტი ის ეკონომიკური მოგებაა, რისთვისაც მისი მესაკუთრე აღნიშნულ ქონებაზე დროებით სარგებლობას თმობს. ამდენად, პროცენტი არსებობს იქამდე, სანამ არსებობს სესხი, შესაბამისად, პროცენტის გადახდის ვალდებულება არსებობს სესხის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული თანხის სრულად დაბრუნებამდე. სწორედ ამიტომ ცალსახად და არაორაზროვნად უნდა ითქვას, რომ სესხის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პროცენტი, სესხის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში, სარგებელია და არა ვადაგადაცილების პროცენტი.

ამდენად, საკითხი ცალსახად და მარტივად დგას, როდესაც ვადაგადაცილებას ადგილი აქვს სესხის ხელშეკრულების ვადის (მოქმედების) ფარგლებში. ასეთ ვითარებაში ვადაგადაცილებისათვის მოვალე ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ სარგებელს იხდის (625). მაგალითად, მსესხებელმა გამსესხებლისაგან დროებით სარგებლობაში მიიღო 3 000 ლარი, 6 თვის ვადით, ყოველთვიურად ძირითადი თანხის 10 პროცენტის გადახდით. მსესხებელი სესხის თანხის მიღების დღიდან ყოველთვიურად, 2 თვის განმავლობაში, სესხის ძირითადი თანხის 10%-ს, ანუ 300 ლარს (625) იხდიდა. 2 თვის შემდეგ მსესხებელმა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პროცენტის გადახდა შეწყვიტა, შესაბამისად, ხელშეკრულების ფარგლებში ვადაგადაცილებაში 4 თვის პროცენტი დაგროვდა, რომელზეც ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პროცენტის ოდენობა ვრცელდება (625). ამდენად, კრედიტორს ძირითადი თანხის დაბრუნებისა და 4 თვის პროცენტის მოთხოვნის უფლება აქვს პირველადი მოთხოვნის ფარგლებში, ნაკისრი ვალდებულების შესრულების სახით (361,623, 625).

ბ.ბ. პროცენტის არსი ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვის შემდეგ

საკითხი რთულდება და შესაბამისად, 625-ე მუხლის რეგულირების რეჟიმს სცდება, თუ მოვალე ფულად ვალდებულებას არ ასრულებს ხელშეკრულების ვადის ამოწურვის შემდეგ ან თუ ხელშეკრულება ვადაზე ადრე შეწყდა. ასეთ შემთხვევაში მოქმედებას იწყებს 403-ე მუხლი, რომლის როგორც სიტყვასიტყვითი, ასევე ლოგიკური და შინაარსობრივი ახსნა-განმარტება იძლევა იმგვარი დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას, რომ ხელშეკრულების ვადის ამოწურვის შემდეგ ან ხელშეკრულების ვადაზე ადრე შეწყვეტის შემთხვევაში, ფულადი თანხის ვადის გადაცილებისას მოქმედებს მხარეთა მიერ შეთანხმებული პროცენტი, ანუ ის პროცენტი, რომელზეც მხარეები ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში შეთანხმდნენ. მაგალითისათვის, მსესხებელმა გამსესხებლისაგან დროებით სარგებლობაში მიიღო 3 000 ლარი 6 თვის ვადით, ყოველთვიურად ძირითადი თანხის 10 პროცენტის გადახდით. მსესხებელი სესხის თანხის მიღების დღიდან ყოველთვიურად, 6 თვის განმავლობაში სესხის ძირითადი თანხის 10%-ს, ანუ 300 ლარს (625) იხდიდა. 6 თვის ვადის ამოწურვის შემდეგ მსესხებელმა ძირითადი თანხის დაბრუნების ვალდებულება არ

შეასრულა. სესხის ძირითადი თანხის გადახდის ვადის ამოწურვის შემდეგ გადასახდელი პროცენტის ოდენობა არ შეცვლილა, ვინაიდან მხარეები, ხელშეკრულების ვადაში პროცენტის შეთანხმებით სხვისი კაპიტალით სარგებლობის საზღაურზე შეთანხმდნენ. აღნიშნული საზღაური კი თანხის კრედიტორისათვის სრულად დაბრუნებამდე მოქმედებს. შესაბამისად, პროცენტი შეთანხმებულია. აღნიშნული პროცენტი ხელშეკრულების ვადაში სარებელია (625), ხოლო ვადის ამოწურვის შემდეგ კი ვადაგადაცილების პროცენტი (403).

იგივე წესი მოქმედებს ისეთ ვითარებაში, როდესაც სასესხო ურთიერთობა გრძელვადიანია. მაგალითისათვის, მსესხებელმა გამსესხებლისაგან დროებით სარგებლობაში მიიღო 3 000 ლარი 6 წლის ვადით, ყოველთვიურად ძირითადი თანხის 10 პროცენტის გადახდით. მსესხებელი სესხის თანხის მიღების დღიდან ყოველთვიურად, 6 თვის განმავლობაში იხდიდა სესხის ძირითადი თანხის 10%-ს, ანუ 300 ლარს (625). 6 თვის ვადის გასვლის შემდეგ, მოვალემ პროცენტის გადახდა შეწყვიტა, რითაც ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობა დაარღვია. კრედიტორმა მოვალეს დაგროვილი დავალიანების დაფარვის მიზნით ვადა განუსაზღვრა. მოვალემ დავალიანება ვერ დაფარა. კრედიტორმა მოვალეს ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის ცალმხრივად შეწყვეტის თაობაზე აცნობა. ამასთან, ძირითადი თანხის დაუყოვნებლივ დაბრუნება და ასევე თანხის სრულად დაბრუნებამდე შეთანხმებული 10%-იანი სარგებლის გადახდა მოსთხოვა. კრედიტორის მოთხოვნა მოვალის მიმართ საფუძვლიანია როგორც ძირითადი თანხის მოთხოვნის ნაწილში (623), ასევე ხელშეკრულების შეწყვეტამდე ვადაგადაცილებული დროისათვის პროცენტის დაკისრების ნაწილში (625) და ასევე ხელშეკრულების შეწყვეტიდან თანხის სრულად დაბრუნებამდე მოთხოვნის ნაწილში (403).

ამდენად, დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ მხარეთა მიერ ხელშეკრულების ვადაში შეთანხმებული პროცენტი (სარგებელი) ეკისრება მოვალეს როგორც ხელშეკრულების მოქმედების ფარგლებში ვადაგადაცილებისათვის (625), ასევე ხელშეკრულების ვადის ამოწურვიდან ან ვადაზე ადრე შეწყვეტიდან თანხის სრულად დაბრუნებამდე (403).

ამასთან, დამატებით უნდა აღინიშნოს, რომ ფულად ვალდებულებაზე დაწესებული პროცენტი, თავისი არსით, კაპიტალით სარგებლობაზე დაწესებული საზღაურია. შესაბამისად, მოვალე, თუ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაშია ვალდებული, რომ აღნიშნული საზღაური, სარგებლის სახით, გადაიხადოს, ხელშეკრულების ვადის ამოწურვა, რაღა თქმა უნდა, აღნიშნული კაპიტალით სარგებლობას უსასყიდლოს არ ხდის. შესაბამისად, 403-ე მუხლის ჩანაწერი მასზედ, რომ მოვალე ვალდებულია, გადაცილებული დროისათვის გადაიხადოს მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული პროცენტი, სარგებლიანი სესხის არსებობის პირობებში, არ გულისხმობს მხარეთა ცალკე შეთანხმების აუცილებლობას ვადაგადაცილებული პროცენტის განსაზღვრის თაობაზე. აღნიშნული დასკვნის საფუძველს წარმოადგენს, ნორმის როგორც სიტყვა-სიტყვითი, ასევე შინაარსობრივი ანალიზი. ნორმის

სიტყვა-სიტყვითი განმარტების მხრივ, ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმ გარემოებაზე, რომ ნორმის მიხედვით, მოვალე ვალდებულია, გადაცილებული დროისათვის გადაიხადოს მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული პროცენტი და არა ვადის გადაცილებისათვის მხარეთა მიერ განსაზღვრული პროცენტი. რაც შეეხება ნორმის შინაარსობრივ მხარეს, ვადაგადაცილების პროცენტი, სხვა არაფერია, თუ არა, სხვისი კაპიტალით სარგებლობის საზღაური. შესაბამისად, თუ მხარეები კაპიტალით სარგებლობის საზღაურზე შეთანხმებულნი არიან, აღნიშნული ნიშნავს იმას, რომ ვადაგადაცილების ფარგლებში, ისევე იგივე საზღაური მოქმედებს. მისი მიღების უფლება კი კრედიტორს, მინიმუმ, მიუღებელი შემოსავლის კონტექსტში აქვს (411). ნორმის სხვაგვარი განმარტება აჩენს კითხვას, თუ რატომ იხდის მოვალე კაპიტალით მართლზომიერი სარგებლობისათვის შეთანხმებულ პროცენტს, ხოლო არამართლზომიერი სარგებლობისათვის მხოლოდ საანაბრე პროცენტს? შესაბამისად, რატომ ექცევა მოვალე ვადაგადაცილების პერიოდში სხვისი კაპიტალით უფრო შეღავათიანი სარგებლობის რეჟიმში? ნორმის ამგვარი განმარტება ხელს შეუწყობს არაკეთილსინდისიერი მოვალეების რიცხვის გაზრდას, რომლებიც სესხის ხელშეკრულებას მცირე ვადით გააფორმებენ, ხოლო ხელშეკრულების მოქმედების ვადის ამოწურვის შემდეგ სხვისი კაპიტალით თითქმის უფასოდ ისარგებლებენ.

6. სასამართლო პრაქტიკა

ნიშანდობლივია, აღინიშნოს, რომ სასამართლო პრაქტიკა, 403-ე მუხლის განმარტების მხრივ, ამ ეტაპზე, ერთგვაროვანია. სასამართლო მოვალეს ხელშეკრულების ვადის ამოწურვის შემდეგ მხოლოდ საანაბრე პროცენტს არიცხავს, თუ მხარეთა შეთანხმება ვადაგადაცილების პერიოდისათვის ცალკე პროცენტს არ ითვალისწინებს²². სასამართლოს განმარტებით, ვადაგადაცილების პროცენტის დარიცხვა მხოლოდ მხარეთა შორის არსებული სპეციალური შეთანხმების პირობებშია შესაძლებელი²³. ამასთან, მხარეთა შეთანხმება უნდა იყოს მკაფიო და არაორაზროვანი მასზედ, რომ მხარეები სწორედ ვადაგადაცილებული პერიოდისათვის პროცენტზე თანხმდებიან²⁴. შესაბამისად, ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში შეთანხმებულ სარგებელს სასამართლო ვადაგადაცილების პერიოდზე არ ავრცელებს და განმარტავს, რომ სამოქალაქო კოდექსის 625-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტი, რომელიც თავისი შინაარსით სარგებელია, განსხვავდება 403-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტისაგან, რომელიც ის ზიანია, რაც კრედიტორმა ფულადი თანხის გადახდის ვალდებულების დარღვევის გამო განიცადა. შესაბამისად, **სარგებელზე შეთანხმება ვადაგადაცილების პროცენტზე შეთანხმებას არ ნიშნავს**²⁵. იგივე წესს ავრცელებს სასამართლო ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც ხელშეკრულების მოქმედების ვადა კი არ არის

²² იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლო 2014 წლის 4 მარტის საქმე №ას-992-950-2013 განჩინება

²³ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 15 ნოემბრის №ას-1214-1143-2012 განჩინება

²⁴ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 8 ნოემბრის №ას-1125-1056-2012 განჩინება

²⁵ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 22 ოქტომბრის №ას-1701-1685-2011 გადაწყვეტილება

განსაზღვრული, არამედ ვალდებულების შესრულების ვადა²⁶. განსხვავებულია სასამართლოს მიდგომა მხარეთა იმგვარი შეთანხმების არსებობის პირობებში, როდესაც მოვალე ვალდებულია სახელშეკრულებო პროცენტი ძირითადი ვალდებულების სრულად შესრულებამდე გადაიხადოს. მხარეთა მითითებულ შეთანხმებას სასამართლო ვადაგადაცილებული პერიოდისათვის სახელშეკრულებო პროცენტზე შეთანხმებად აფასებს. შესაბამისად, ასეთ ვითარებაში, სასამართლო მოვალეს პროცენტის გადახდას ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულების სრულად შესრულებამდე აკისრებს²⁷.

ვადაგადაცილების პროცენტზე ზემოაღწერილ პრაქტიკას სასამართლო კრედიტორ საკრედიტო დაწესებულებების მიმართ არ ადგენს და აღნიშნულ მიდგომას იმ მოტივაციით ხსნის, რომ კრედიტის გაცემით გარკვეული მოგების მიღება საბანკო საქმიანობის სფეროში მოღვაწე სუბიექტის კომერციული ინტერესია. სწორედ ამიტომ, ჩვეულებრივი სესხის ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, რომელიც უსასყიდლოც შეიძლება იყოს, საბანკო კრედიტის ხელშეკრულება ყოველთვის სასყიდლიანია (867). შესაბამისად, საკრედიტო დაწესებულებას, კრედიტის დადგენილ ვადაში დაბრუნების შემთხვევაში, კვლავ შეუძლია მიიღოს ის მინიმალური სარგებელი, რასაც სასესხო ვალუტის დაბრუნებამდე იღებდა. თუმცა, ასეთ ვითარებაში სასამართლო მოვალეს ვადაგადაცილებული პერიოდისათვის შეთანხმებულ სარგებელს 403-ე მუხლზე (ვადაგადაცილების პროცენტი) დაყრდნობით კი არ არიცხავს, არამედ 411-ე მუხლიდან გამომდინარე (მიუღებელი შემოსავალი)²⁸.

კრედიტორ ფიზიკურ პირებთან მიმართებით სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის ფარგლებში, ნიშანდობლივია ყურადღება გამახვილდეს სასამართლო პრაქტიკით განმტკიცებულ კიდევ ერთ მიდგომაზე, რომლის მიხედვითაც, ვინაიდან მხარეებმა შეთანხმებული პროცენტი მხოლოდ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში უნდა გადაიხადონ, ამიტომ, ნებისმიერი გადახდა, რომელიც ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვადის გასვლის შემდეგ ფიქსირდება, სესხის ძირითად თანხის დაფარვას ემსახურება და შესაბამისად, მითითებული გადახდები სესხის ძირ თანხას აკლდება²⁹. ამდენად, სასამართლო სარგებლიანი სესხის არსებობის პირობებში, ვადაგადაცილების შემდეგ განხორციელებულ ნებისმიერ გადახდას სესხის ძირითად თანხას აკლებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამით, სასამართლო კრედიტორის მიერ ვალდებულების ნაწილ-ნაწილ შესრულების მიღებას ადგენს. საინტერესოა მითითებული პრაქტიკის განხილვა 378-ე მუხლის კონტექსტში, რომლის მიხედვითაც, მოვალეს უფლება აქვს ვალდებულება ნაწილ-ნაწილ შეასრულოს (ვალდებულების ნაწილობრივი შესრულება),

²⁶ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 4 მარტის №ას-1092-1023-2012 განჩინება

²⁷ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2014 წლის 28 იანვრის №ას-1162-1108-2013 განჩინება

²⁸ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 7 თებერვლის №ას-1385-1307-2012 გადაწყვეტილება

²⁹ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლო 2014 წლის 4 მარტის №ას-992-950-2013 განჩინება (დაუშვებლობა)

თუკი კრედიტორი ამაზე თანახმაა. ნორმის მიზანია კრედიტორის დაცვა ერთიანად შესასრულებელი ვალდებულების პირობებში ვალდებულების ნაწილ-ნაწილ შესრულებისაგან. შესაბამისად, მითითებული ნორმის მიხედვით, მოვალე უფლებამოსილი არ არის ნაწილ-ნაწილ შეასრულოს ერთიანად შესასრულებელი ვალდებულება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც, კრედიტორი თანახმაა, ვალდებულების ნაწილ-ნაწილ შესრულება მიიღოს³⁰. შესაბამისად, როდესაც სასამართლო ადგენს, რომ ვადაგადაცილების შემდეგ მხარეთა შეთანხმებული ოდენობით სარგებლის გადახდა ხელშეკრულების ვადის ამოწურვის შემდეგაც გრძელდება, აღნიშნული ნიშნავს იმას, რომ კრედიტორი ხელშეკრულების ვადის გაგრძელებას იმავე პირობებით დაეთანხმა. ასეთ ვითარებაში კი, ვადაგადაცილების შემდეგ განხორციელებული შესრულებები ძირითადი ვალდებულების (სესხის ძირი თანხის) შესრულებად არ უნდა დაკვალიფიცირდეს, ვინაიდან ასეთ შემთხვევაში აღნიშნული უთიერთობის სამართალშეფასება 378-ე მუხლით დადგენილ წესრიგს ეწინააღმდეგება, რომელიც კრედიტორს, ერთობლივად შესასრულებელი ვალდებულების ფარგლებში, ნაწილ-ნაწილ შესრულებისაგან იცავს.

7. ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის დაკისრების პერიოდი

პროცენტის გადახდის პერიოდისათვის ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ვადაგადაცილებული დროისათვის პროცენტის დაკისრების პერიოდს. აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია მაშინ, როდესაც მოვალის მიერ ვადაგადაცილების გამო კრედიტორი სახელშეკრულებო ურთიერთობას ვადაზე ადრე წყვეტს. მაგალითისათვის, სასესხო (საკრედიტო) ურთიერთობა ხელშეკრულების შესაბამისად 10 წლიანია. კრედიტორმა მოვალის ბრალით ხელშეკრულება ხელშეკრულების დადებიდან მე-3 წელს შეწყვიტა. საინტერესოა, ვადაგადაცილებული პროცენტი მოვალემ კრედიტორს ხელშეკრულების შეწყვეტამდე პერიოდისათვის უნდა აუნაზღაუროს, ძირითადი თანხის სრულად დაბრუნებამდე პერიოდისათვის, თუ მთელი იმ პერიოდისათვის, რა ვადითაც სასესხო (საკრედიტო) ხელშეკრულება იყო დადებული. თუ ამოვალთ იმ პრინციპიდან, რომ ვადაგადაცილებული დროისათვის პროცენტი, თავისი არსით, ის მიუღებელი შემოსავალია, რომელსაც კრედიტორი მიიღებდა: ა) ფულადი თანხა მისი სარგებლობიდან რომ არ გასულიყო; ან ბ) მოვალეს, აღნიშნული თანხა ხელშეკრულებით დადებულ ვადაში რომ დაებრუნებინა, მაშინ ვადაგადაცილებისათვის პროცენტის, ანუ მიუღებელი შემოსავლის დაკისრება უნდა მოხდეს სესხის სახით გაცემული თანხის სრულად დაბრუნებამდე, მიუხედავად იმისა, თუ რა ვადით იყო სესხის ხელშეკრულება დადებული და როდის შეწყდა იგი. საკასაციო სასამართლოს განმარტებით, საპროცენტო სარგებლის მოთხოვნის უფლება მოვალის მიერ მთელი პერიოდისათვის თანხით სარგებლობას არ უკავშირდება. ნებისმიერ მსესხებელთან საბანკო კრედიტის

³⁰ MüKo/Krüger, BGB, 5. Aufl., 2009, & 266, Rn. 1

ხელშეკრულების გაფორმება ხდება იმ მოლოდინით, რომ ბანკი ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ მოგებას მიიღებს. საპროცენტო განაკვეთი საბანკო კრედიტისათვის არის კრედიტის ფასი, რაც კრედიტით სარგებლობის გარკვეული ეტაპის დასრულებისას უნდა იყოს გადახდილი. საპროცენტო განაკვეთი უზრუნველყოფს ბანკს, რომ მან დაფაროს ის ხარჯები, რაც დაკავშირებულია დეპოზიტზე მოზიდული სხვისი სახსრების პროცენტების გადახდასთან, შესაბამისი მოგების მიღებასთან და სარესურსო ფონდების გაზრდასთან. მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა კი, ბანკს უფლებას აძლევს, მოითხოვოს, როგორც დამდგარი ზიანის, ისე მიუღებელი შემოსავლის, ანაზღაურება. ამასთან, საყურადღებოა, ასეთ შემთხვევაში მიუღებელ შემოსავლად რა ჩაითვლება. მიუღებელი შემოსავალი თანხის კრედიტის გამცემისათვის სარეალიზაციოდ დაბრუნებას უკავშირდება და არა ხელშეკრულების შეწყვეტას. კონკრეტული საპროცენტო განაკვეთი მოქმედებს მხოლოდ იმ პერიოდისათვის, როდესაც ფულადი რესურსი ბანკის სარგებლობაში არ იმყოფება. იმ მომენტიდან, როდესაც სესხის თანხა კრედიტის გამცემს უბრუნდება, მიუღებელი შემოსავალი აღარ არსებობს, რადგანაც კრედიტორს სრული შესაძლებლობა აქვს სხვაგვარად განკარგოს ეს თანხა, თავიდან გასცეს კრედიტი, ან სხვა საშუალებით მიიღოს მოგება. იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარეებს შორის მიმდინარეობს სასამართლო დავა ხელშეკრულების ვადამდე მოშლის, თანხის დაკისრებისა და ზიანის ანაზღაურების თაობაზე, თანხის კრედიტორისათვის დაბრუნების მომენტად შესაბამისი გადაწყვეტილების აღსრულება ჩაითვლება და არა გადაწყვეტილების გამოტანის ან ხელშეკრულების მოშლის თარიღი³¹.

8. შეუსაბამოდ მაღალი სარგებლის შემცირება

ფიზიკური პირებისათვის და საკრედიტო დაწესებულებებისათვის ვადაგადაცილების პერიოდისათვის განსხვავებული საპროცენტო სტანდარტის (მიუღებელი შემოსავლის მიღების შესაძლებლობის) დადგენა, უპირველეს ყოვლისა, ფიზიკურ პირებს შორის ურთიერთობებში შეუსაბამოდ მაღალი საპროცენტო სარგებლის (წლიური 60%-დან 120%-მდე) დაწესებით არის განპირობებული. თუმცა, მითითებული პრობლემის მოგვარება შესაძლებელია არა სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის იმგვარი განმარტებით, რომ ხელშეკრულების ვადაში შეთანხმებული პროცენტი ვადაგადაცილების პერიოდზე არ მოქმედებს, არამედ გარიგების იმ ნაწილის ბათილად ცნობით, რომელიც შეუსაბამოდ მაღალ პროცენტს ითვალისწინებს. თუმცა, ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია, რომ მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული პროცენტი იმდენად მაღალი იყოს, რომ

³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 21 თებერვლის №ას-1586-1585-2011 გადაწყვეტილება

კეთილსინდისიერების ფარგლებს სცდებოდეს და ზნეობის საწინააღმდეგო შეთანხმებად ითვლებოდეს³². ამასთან, ასეთ ვითარებაში არ არის აუცილებელი, რომ საპროცენტო სარგებლის თაობაზე შეთანხმება მთლიანად ბათილად იქნეს მიჩნეული. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი გარიგების ნაწილის ბათილობას, მისი სხვა ნაწილების ბათილობის გარეშე დასაშვებად მიიჩნევს, თუ სავარაუდოა, რომ გარიგება მისი ბათილი ნაწილის გარეშეც დაიდებოდა. ამდენად, თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ მხარეთა შორის შეთანხმებული პროცენტი შეუსაბამოდ მაღალია, ამგვარი შეთანხმება ზნეობის საწინააღმდეგოდ მიიჩნევა და ბათილად ითვლება. მაგალითისათვის, თუ მხარეთა შეთანხმებით სარგებლის სახით თვეში 10% - ია შეთანხმებული, სასამართლო უფლებამოსილია, რომ მითითებული შეთანხმება, როგორც ზნეობის საწინააღმდეგო, ნაწილობრივ ბათილად მიიჩნიოს და პროცენტი სესხით სარგებლობის გონივრულ საზღაურამდე დაიყვანოს.

პროცენტის კანონისმიერ ჩარჩოში მოთავსების მიზანს ემსახურება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში 2013 წლის 25 დეკემბერს განხორციელებული ცვლილება, რომლის მიხედვითაც, 625-ე მუხლის მე-3 ნაწილი შემდეგი რედაქციით ჩამოყალიბდა, კერძოდ, იპოთეკით უზრუნველყოფილი სესხის, გარდა 1000 ლარამდე (ან მისი ეკვივალენტი უცხოურ ვალუტაში) გაცემული სესხისა, ხელშეკრულებისათვის მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული ყოველთვიური საპროცენტო განაკვეთი, სესხით სარგებლობასთან დაკავშირებული ყველა ხარჯის ჩათვლით (გარდა იპოთეკის სანოტარო წესით დამოწმებასა და იპოთეკის რეგისტრაციასთან დაკავშირებული ხარჯებისა), არ უნდა აღემატებოდეს საქართველოს ეროვნული ბანკის ოფიციალურ ვებგვერდზე ყოველთვიურად გამოქვეყნებული კომერციული ბანკების მიერ გაცემული სესხების საბაზრო საპროცენტო განაკვეთების წინა კალენდარული წლის საშუალო არითმეტიკულის 2.5-მაგი ოდენობის მეთორმეტედს, რაც ძალაშია ყოველი წლის 1 მარტიდან. საგულისხმოა, რომ მითითებული მუხლის შესაბამისად, კანონისმიერი საპროცენტო სარგებლის დაანგარიშების წესი მხოლოდ იპოთეკით უზრუნველყოფილი სესხის მიმართ დადგინდა. იპოთეკით არაუზრუნველყოფილი სესხის მიმართ კი, ჩვეულებისამებრ, სახელშეკრულებო სარგებელი მოქმედებს, რაც, რაღა თქმა უნდა, 625-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ სესხის ოდენობას შეიძლება აღემატებოდეს. თუმცა, მისი ოდენობა შეუსაბამოდ მაღალი არ უნდა იყოს, რათა სესხისათვის დაწესებულმა პროცენტმა კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი არ მიიღოს. პროცესუალურსამართლებრივად, გარიგების ბათილობა, თუ უცილოდ ბათილობის საფუძვლებს ეყრდნობა, შესაგებლით შეცილებადი კატეგორიაა. გარიგების ან მისი ნაწილის ბათილობა კი მართლწინააღმდეგობისა, თუ ამორალურობის საფუძვლით გარიგების უცილოდ ბათილად ცნობის წინაპირობაა. შესაბამისად, შეუსაბამოდ მაღალი პროცენტის თაობაზე სასარჩელო მოთხოვნის პირობებში, სასამართლო მითითებული ოდენობის

³² BGH Urt. v. 12.03.1981, Az.: III ZR 92/79

შემცირებაზე გარიგების კანონწინააღმდეგობის საფუძვლით შესაგებლის ფარგლებში მსჯელობს და ამისათვის, შეგებებული სარჩელის აღძვრა სავალდებულო არ არის.

9. პროცენტი, ვადაგადაცილების პროცენტი და პირგასამტეხლო - შედარებითსამართლებრივი ანალიზი

625-ე მუხლის მიხედვით, სესხისათვის მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს პროცენტი. პროცენტი ის მოგებაა, რასაც გამსესხებელი თანხის სხვა პირისათვის დროებით სარგებლობაში გადაცემით იღებს. სხვაგვარად თუ ვიტყვით, პროცენტი ის ეკონომიკური მოგებაა, რისთვისაც მისი მესაკუთრე აღნიშნულ ქონებაზე დროებით სარგებლობას თმობს. ამდენად, პროცენტი არსებობს იქამდე, სანამ არსებობს სესხი, შესაბამისად, პროცენტის გადახდის ვალდებულება არსებობს სესხის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული თანხის სრულად დაბრუნებამდე. სწორედ ამიტომ ცალსახად და არაორაზროვნად უნდა ითქვას, რომ სესხის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პროცენტი, სესხის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვადაში, სარგებელია და არა პასუხისმგებლობა ხელშეკრულების დარღვევისათვის.

403-ე მუხლის შესაბამისად, ვადის გადაცილებისათვის მხარეთა მიერ შეთანხმებული პროცენტი ის „მინიმალური ზიანი“, რომელსაც კრედიტორი ვადის გადაცილების შემთხვევაში იღებს. ასეთი შეთანხმების არსებობის პირობებში კრედიტორს მოვალის ბრალით ზიანის დადგომის მტკიცების ვალდებულება არ ეკისრება. თუმცა, იმ შემთხვევაში, თუ კრედიტორს იმაზე მეტი ფაქტობრივი ზიანი მიადგა ვიდრე გადაცილების დროისათვის დაკარგული საპროცენტო სარგებელია (მიუღებელი შემოსავალი), ვალდებულია, ამტკიცოს ზიანის დადგომის ფაქტი, გამოწვეული მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის ბრალეული ვადაგადაცილებით. სწორედ აღნიშნული საფუძველია ის, საიდანაც კრედიტორს მიყენებული ზიანის ექვივალენტური ანაზღაურების მიღების უფლება აქვს, რაც, რაღა თქმა უნდა, უფრო მეტია, ვიდრე ჰიპოთეტურად განსაზღვრული მინიმალური ზიანი.

403-ე მუხლის შესაბამისად, მხარეთა მიერ ვადაგადაცილებისათვის შეთანხმებული პროცენტი შეიძლება უფრო მაღალიც კი იყოს, ვიდრე ხელშეკრულების მოქმედების ვადაში შეთანხმებული სარგებელი. ვადაგადაცილებისათვის გაზრდილი პროცენტის დაკისრება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ ამის თაობაზე მხარეები შეთანხმდებიან. ვადაგადაცილებისათვის გაზრდილ პროცენტზე შეთანხმება ზიანის ანაზღაურებას არ გამორიცხავს, თუ კრედიტორს ვადაგადაცილებით „უფრო მეტი ზიანი“ მიადგა, ვიდრე გაზრდილი პროცენტია. ვადაგადაცილებისათვის გაზრდილ პროცენტსა და ვადაგადაცილებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნას შორის ის განსხვავებაა, რომ ვადაგადაცილებისათვის გაზრდილი პროცენტის მოთხოვნის წინაპირობაა ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილება. ასეთ შემთხვევაში მიყენებული ზიანი

ნაგარაუდები ზიანი და ცალკე მტკიცება არ სჭირდება, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ დამდგარი ზიანი ვადაგადაცილებისათვის შეთანხმებულ პროცენტს აღემატება, მოვალის ბრალით ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებით ზიანის მიყენება, რომელსაც შეთანხმებული პროცენტი ვერ ფარავს, კრედიტორის მტკიცების საგანში შემავალი გარემოებებია.

მოვალეს ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებისათვის, გარდა 403-ე მუხლით გათვალისწინებული პროცენტისა, პირგასამტეხლოც შეიძლება დაეკისროს. ვადაგადაცილების პროცენტის დაკისრება პირგასამტეხლოს დაკისრებას არ გამოორიცხავს³³. ვადაგადაცილების პროცენტისა და პირგასამტეხლოს დარიცხვის წინაპირობები მხარეთა შეთანხმება და ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადადარღვევაა. განსხვავება მითითებულ ინსტიტუტთა სამართლებრივ დანიშნულებაშია. პირგასამტეხლოს სამოქალაქო სამართლებრივი სანქციონების ფუნქცია აქვს. იგი ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის საშუალებაა. ვადაგადაცილების პროცენტიც და პირგასამტეხლოც, ვადაგადაცილების ფარგლებში „პრეზუმირებული მინიმალური ზიანის“ ანაზღაურებას ემსახურება. არცერთი მათგანი ზიანის მტკიცებას არ საჭიროებს. თუ ვადაგადაცილების პროცენტი და პირგასამტეხლო დამდგარ ზიანს სრულად არ ფარავს, სხვაობა ანაზღაურებას ექვემდებარება, თუმცა, მითითებული სხვაობა მტკიცებადი კატეგორიაა და მასზე ზიანის მტკიცების ზოგადი წესები ვრცელდება (394). ვადაგადაცილების პროცენტის შემცირება მხოლოდ ამორალურობა/კანონწინააღმდეგობის პირობებში შეიძლება. პირგასამტეხლო კი სასამართლოს მხრიდან რეგულირებადი კატეგორიაა, შესაბამისად, მისი შემცირება სასამართლოს დისკრეციაა, თუ პირგასამტეხლო შეუსაბამოდ მაღალია (420).

10. პროცენტიდან პროცენტის გადახდის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესაძლებლობა

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 403-ე მუხლის 2007 წლის 29 ივნისამდე მოქმედი რედაქცია პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინებას კრძალავდა, შესაბამისად, მხარეთა შეთანხმება, პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინების თაობაზე, როგორც კანონსაწინააღმდეგო, ბათილად მიიჩნეოდა. ვადაგადაცილებით განცდილი დანაკარგის ანაზღაურება კრედიტორს, რაღა თქმა უნდა შეეძლო, თუმცა, საერთო საფუძველზე. ამისათვის მას ზიანის ანაზღაურების თაობაზე მოთხოვნა უნდა წარედგინა, რა დროსაც ვადაგადაცილება, განცდილი ზიანი და ვადაგადაცილებასა და განცდილ ზიანს შორის კავშირი უნდა ემტკიცებინა.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში 2007 წლის 29 ივნისის განხორციელებული ცვლილების შემდეგ ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას მხარეთა შეთანხმება

³³ BGH Urt. v. 07.03.2002, Az.: VII ZR 41/01

პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინების თაობაზე შესაძლებელი გახდა. ამგვარი შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში პროცენტიდან პროცენტის დაკისრება კვლავაც დაუშვებელია. ამასთან, 403-ე მუხლის მე-2 ნაწილის სიტყვასიტყვითი განმარტებიდან ნათლად იკვეთება, რომ აღნიშნული შეთანხმება „პირდაპირ“ დათქმას უნდა შეიცავდეს, რაც იმას ნიშნავს, რომ პროცენტიდან პროცენტის გადახდის თაობაზე შეთანხმება „ნაგულისხმევი“ არ უნდა იყოს. კანონის აღნიშნული მოთხოვნის საპირისპიროდ პროცენტიდან პროცენტის დარიცხვის თაობაზე მხარეთა შეთანხმება ხელშეკრულებებში ხშირად იმ ფორმით არის მითითებული, რომ ფულადი თანხის ვადაგადაცილების შემთხვევაში პროცენტი „ვადაგადაცილებულ თანხას“ ერიცხება. ვადაგადაცილებულ თანხაში კი იგულისხმება როგორც ძირითადი თანხა, ასევე ვადაგადაცილებული პროცენტი და პირგასამტეხლო. ნიშანდობლივია, რომ ამგვარ დათქმას, განსაკუთრებით ხშირად, საკრედიტო დაწესებულებებთან დადებული ხელშეკრულებები შეიცავს. შესაბამისად, მითითებული შეთანხმება საკრედიტო ხელშეკრულებების ერთ-ერთი სტანდარტული პირობაა, ამიტომ სტანდარტულ პირობაში პროცენტიდან პროცენტის მითითება იმგვარი ფორმით უნდა იყოს ასახული, რომ ნდობისა და კეთილსინდისიერების სტანდარტს არ არღვევდეს. აღსანიშნავია, რომ გადასახდელ თანხაზე საპროცენტო სარგებლის დაკისრება პროცენტიდან პროცენტის დარიცხვაზე არსებული შეთანხმებაა. აღნიშნული შეთანხმება კი ნამდვილია, თუ მსესხებელი გადასახდელი თანხის თაობაზე ინფორმირებულია, ანუ თუ ხელშეკრულებაში განმარტებულია, რომ გადასახდელ თანხაში დარიცხული პროცენტიც იგულისხმება, ხოლო მასზე პროცენტის დარიცხვა პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინებას გულისხმობს. სხვა შემთხვევაში ამგვარი შეთანხმება „პირდაპირ“ შეთანხმებად არ უნდა მიიჩნეოდეს და, როგორც ბათილი, სამართლებრივ შედეგებს არ უნდა წარმოშობდეს.

დასკვნა

ამდენად, მხარეთა შეთანხმების არსებობის პირობებში, პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება შესაძლებელია. პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება მოვალის მიერ ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადაგადაცილებით კრედიტორისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნას არ გამოირიცხავს³⁴, თუ რაღა თქმა უნდა, პროცენტიდან პროცენტის გადახდევინება ზიანს სრულად არ ანაზღაურებს. მტკიცების თვალსაზრისით, პროცენტიდან პროცენტის დაკისრების ფაქტობრივი საფუძველი მხარეთა შეთანხმებაა, ხოლო ზიანი ყოველთვის მტკიცებადი კატეგორიაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ კრედიტორმა უნდა დაადასტუროს ვადაგადაცილებით მისთვის ზიანის მიყენების ფაქტი, რომელიც პროცენტიდან პროცენტის დარიცხვით არ იფარება.

³⁴ Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch*, C.H.Beck, 73. Auflage, 2014, &289, Rn.1

